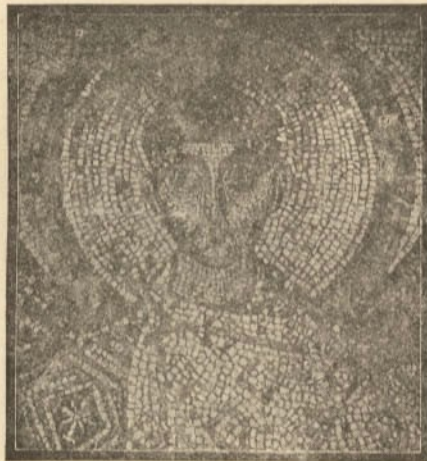

ΕΡΓΑ Ν. ΦΕΡΕΚΕΙΔΟΥ

422

ΑΝΤΙΓΡΑΦΑ ΜΩΣΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΩΝ
ΕΚ ΤΟΥ ΗΡΕΙΠΩΜΕΝΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ ΝΑΟΥ
ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΤΟΠΕΙΑ ΠΟΡΤΡΑΙΤΑ ΚΑΙ
ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΕΝΔΥΜΑΣΙΑΙ

Α'. ΕΚΘΕΣΙΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΝΑΡΞΙΣ ΕΚΘΕΣΕΩΣ 18^Η ΜΑΪΟΥ 1924
ΜΕΓΑΛΗ ΛΙΘΟΥΣΑ ΣΙΝΝΙΩΣ ΑΧΑΡΝΙΩΣ

Α΄ ΕΚΘΕΣΙΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΑΝΤΙΓΡΑΦΩΝ

Τὰ ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τῆς Ἀκαδημίας ἐκτιθέμενα ἀντίγραφα μωσαϊκῶν καὶ τοιχογραφιῶν τοῦ ἠρειπωμένου σήμερον ἕνεκα τῆς πυρκαϊᾶς τῆς 5ης Αὐγούστου τοῦ ἔτους 1917 ἱστορικοῦ Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου Θεσσαλονίκης ἐξετελέσθησαν ὑπὸ τοῦ καλλιτέχνου κ. Φερεκείδου κατὰ τὰ ἔτη 1919 καὶ 1922. Ἡ ἐπιμελὴς καὶ εὐσυνείδητος ἐργασία καὶ ἡ πιστὴ ἀπόδοσις τῶν πρωτοτύπων ἐπιτρέπουσι νὰ ἐξαρθῇ τὸ ἔργον τοῦ καλλιτέχνου, ὅστις, πλείστας δυσκολίας ἀψηφῶν, εἰργάσθη εὐσυνειδήτως καὶ ἀποτελεσματικῶς, κατώρθωσε δὲ τοιοῦτοτρόπως νὰ παρουσιάσῃ σύνολον πιστῶν ἀντιγράφων πολυτίμων βυζαντινῶν ἔργων διαφόρων ἱστορικῶν περιόδων, κοσμοῦντων τὸν περιφρημον Ναὸν τοῦ Ἁγ. Δημητρίου.

Ὁ Ναὸς οὗτος τοῦ Ἁγίου Δημητρίου Θεσσαλονίκης ἐν τῇ σημερινῇ του μορφῇ ἔχει ὄνυμον πεντακλίτου ξυλοστέγου *Βασιλικῆς* με ἐγκάρσιον κλίτος, διὰ τοῦ ὁποίου σχηματίζονται τὰ ἐκατέρωθεν τοῦ Ἱεροῦ Βήματος ἐκτεινόμενα *πτερόγια*. Πρὸ τῆς πυρκαϊᾶς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ Ναοῦ ἦτο τὸ ἐπιβλητικότερον παράδειγμα ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε σωζομένων Βασιλικῶν με διπλᾶς ἐκατέρωθεν κιονοστοιχίας καὶ ὑπερῶα, ἐπένδυσιν τῶν τοίχων διὰ μαρμαρίνων πλακῶν, διακόσμησιν τῶν μετώπων τῶν τόξων διὰ ψηφιδωμάτων κλπ. Μετὰ τὴν πυρκαϊάν (ἣτις κατέρριψε τὰ ὑπερῶα καὶ τὰς δύο πρὸ τῶν τοίχων τῶν μακρῶν πλευρῶν κιονοστοιχίας, διασωθέντων οὕτω μόνον τῶν ἐξωτερικῶν τοίχων καὶ τῶν κιονοστοιχιῶν τοῦ μέσου) δι' ἀνασκαφῶν ἤλθεν εἰς φῶς ἡ *Κρύπτη* τοῦ Ναοῦ, ἔνθα φαίνεται ὅτι ἐγένετο ἡ λατρεία τοῦ Μυροβλήτου μάρτυρος Δημητρίου.

Μεγαλοπρέπειαν προσέδιδον ἐν τῷ Ναῷ καὶ τὰ πολύτιμα μωσαϊκά, ἐξ ὧν τινὰ μὲν κατεστράφησαν ἕνεκα τῆς πυρκαϊᾶς (τὰ κοσμοῦντα τὴν ἀριστερὰν κιονοστοιχίαν), τινὰ διεσώθησαν, ἄλλα δὲ καὶ ἀνευρέθησαν κατὰ τὰς ἀνασκαφάς. Πλὴν τῶν μωσαϊκῶν ἤλθον εἰς φῶς καὶ ἀξιόλογοι τοιχογραφίαι εἰς πλείστα μέρη τοῦ Ναοῦ, ἰδίᾳ δὲ εἰς τὸ δεξιὰ τοῦ Ἱεροῦ Βήματος εὐρισκόμενον παρεκκλήσιον τοῦ Ἁγίου Εὐθυμίου.

Τὰ μωσαϊκὰ ταῦτα καὶ αἱ τοιχογραφίαι τοῦ Ἁγίου Δημητρίου κατέχουν τὴν πρώτην θέσιν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Βυζαντινῆς Ζωγραφικῆς, καθ' ὅσον εἶναι πολύτιμα δείγματα ἐπιμελοῦς τέχνης πρωτευούσης πόλεως τῆς Ἀνατολῆς (ἐν σχέσει πρὸς τὰ μωσαϊκὰ τῆς Ρώμης καὶ τῆς Ραβέν-

νης), χαρακτηριστικώτατα καὶ ἐρμηνεύοντα ἄριστα τὰς πηγὰς τῆς Βυζαντινῆς Τέχνης. Εἰς ταῦτα παρακολουθοῦμεν τὰς προόδους τῆς τέχνης ταύτης, ἥτις μὲ ὅλους τοὺς περιορισμοὺς τῆς θρησκευτικῆς παραδόσεως ἢ ὅποια τὴν περιέσφιγγε καὶ τῆς ἀκάμπτου ἀνλικῆς ἐθιμοτυπίας, ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ὁποίας ἔζησε καὶ ἀνεπτύχθη, ἔχει νὰ παρουσιάσῃ ἀξιολογωτάτας καλλιτεχνικὰς ιδιότητες. Οἱ ψηφοῦνται τοῦ Ἁγίου Δημητρίου μᾶς παρουσιάζουν συνθέσεις εἰκονογραφικὰς μὲ ἐνότητα, εὐρεϊαν ἀντίληψιν, ἰσχυρὰν καὶ ἐκφραστικὴν γραμμὴν, συμμετρίαν καὶ διακοσμητικὴν διάταξιν τῆς ἐπιφανείας, ἀπὸ τὰ ὅποια ἀπορρέει ἕνας μεγαλειώδης ὀυθμὸς. τὰς μορφὰς παρουσιάζουν ἐσηματοποιημένας (s yllésis), ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἄγνοια καὶ ἀδεξιότης των ἀλλ' ἐσκεμμένη ἐπιδίωξις καὶ ἀπλοποιήσις, μὲ τὰ ὅποια ὑπολείπονται μὲν τῆς ἀληθείας κατορθώνουν ὅμως νὰ ἐκφράζουν τὸν χαρακτῆρα καὶ τὸ κυριαρχοῦν πνεῦμα τῆς ἐποχῆς. Ὅσον ἀφορᾷ μάλιστα τὸ χρῶμα, εἰς τὰ μωσαϊκὰ ταῦτα κυρίως δύναται νὰ διακρίνῃ τις τὴν ἐκφραστικὴν καὶ διακοσμητικὴν του ἐφαρμογὴν, διότι ἔχουν τὸ λιτὸν χρῶμα μὲ τὴν μεγάλην χρῆσιν τῶν λευκῶν ἐνδυμάτων τόσον θαυμασιῶς προσαρμοζομένων εἰς τὸ ἥρεμον καὶ μνημειῶδες στυλ τῆς συνθέσεως.

Ὡς πρὸς τὰς ἐκτιθεμένας τοιχογραφίας—ἔργα τοῦ ἔτους 1303, τῆ χορηγία τοῦ Πρωτοστάτορος (σταυλάρχου τῆς Ἀδύλης) Μιχαὴλ Ταρχανειώτη ἐκτελεσθέντα—αὗται εἶναι ἱκαναὶ νὰ μᾶς ἐξηγήσουν τὴν τελευταίαν ἀναγέννησιν τῆς Βυζαντινῆς Ζωγραφικῆς μὲ τὰς πλουσιωτέρας καὶ καλλιτεχνικωτέρας ιδιότητας αὐτῆς, αἵτινες ἔδωκαν τὴν πρώτην ὄψιν εἰς τὴν Ἱταλικὴν Ἀναγέννησιν καὶ τὴν πρόοδον τῆς ὁποίας ἀνέκοιπεν ἡ Τουρκικὴ κατὰκτησις.

Τὰ ἐν τῇ Ἐκθέσει εὐρισκόμενα ἔργα εἶνε νὰ ἐξῆς:

Α.) ΜΩΣΑΪΚΑ

1) Ὁ Ἅγιος Δημήτριος καὶ οἱ κτίτορες τοῦ Ναοῦ.

Διεσώθη ἐκ τῆς πυρκαϊᾶς καὶ ἐκόσμηε τὴν δεξιὰν παραστάδα τοῦ Τέμπλου τοῦ Ναοῦ· παριστᾷ τοὺς κτίτορας (ἔπαρχον Λεόντιον καὶ Ἰωάννην ἀρχιεπίσκοπον Θεσσαλονίκης), εἰς τοὺς ὧμους τῶν ὁποίων ἐπιθέτει τὰς χεῖράς του ὁ ἐν τῷ μέσῳ εἰκονιζόμενος Ἅγιος Δημήτριος· τὸ μωσαϊκὸν ἔχει ὡς βάθος τὰς ἐπάλλξεις τοῦ Κάστρου. Ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς:

Κτίστας θεωρεῖς τοῦ πανενδόξου δόμον ἐκεῖθεν ἔνθεν μάρτυρος Δημητρίου, τοῦ βάρβαρον κλύδωνα βαρβάρων στόλον μετατρέποντος καὶ πόλιν λυτρομένου», φαίνεται ὅτι κατεσκευάσθη ὑπὸ τῶν Θεσσα-

λονικέον μετά την ἐκδίωξιν τῶν πολιορκησάντων κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν τὴν Θεσσαλονικίην βαρβάρων διὰ τῆς βοηθείας τοῦ Ἁγίου. Τὸ μωσαϊκὸν τοῦτο εἶναι ἓν ἀπὸ τὰ καλύτερα δείγματα τοῦ μνημειώδους στῦλ, ὅπερ ἐπικρατεῖ εἰς τὴν Τέχνην ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ (ὅμοια δείγμα ἔχομεν καὶ εἰς τὴν Ραβένναν). Αὐστηρὰ ἱεροπρέπεια ἀναδύεται ἀπὸ τὸ ἐπιβλητικὸν σύνολον τῶν τριῶν αὐτῶν προσώπων ὀφειλομένη εἰς τὴν ἤρεμον σύνθεσιν γραμμῶν καὶ ἐπιφανειῶν καὶ εἰς τὴν μεγαλειώδη διακοσμητικὴν τῶν διατάξιν. Τὰ ἀδρὰ πρόσωπα τῶν κτιτόρων δὲν στεροῦνται ρεαλισμοῦ καὶ φαίνονται ὅτι εἶναι ἀληθῆ πορτραῖτα Βυζαντινῶν τιτλούχων. Τὸ μωσαϊκὸν ἐγένετο κατὰ τὰ μέσα τοῦ 7ου αἰῶνος.

2) Ὁ Ἅγιος Σέργιος.

Εἰς τῶν στρατιωτικῶν ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας, φέρον περὶ τὸν λαϊκὸν τὸ διακριτικὸν τοῦ ἀξιωματοῦ του σημεῖον (τὸν σιδηροῦν κλοιὸν τοῦ τραχήλου), ἐν στάσει δεήσεως, μεγαλοπρεπῶς ἐνδεδυμένος διὰ λευκῆς γλαμύδος μὲ ἐρυθροὺς κύκλους, καὶ τοῦ ὁποίου ἡ κεφαλὴ στέφεται ὑπὸ ξανθῆς οὐλῆς κόμης. Καὶ τὸ μωσαϊκὸν τοῦτο εἶνε σύγχρονον μὲ τὸ πρῶτον καὶ εὐρίσκεται ἐπὶ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς αὐτῆς παραστάδος τοῦ τέμπλου τοῦ Ναοῦ.

3) Ἡ Θεοτόκος καὶ Θεόδωρος ὁ Στρατηλάτης

Ἄμφότεροι ἴστανται πρὸ ἀρχιτεκτονικοῦ βάθους εἰς στάσιν δεήσεως ἐνώπιον τοῦ ἄνωθεν παριστωμένου ὡς δεχομένου τὰς δεήσεις των Χριστοῦ. Ἡ Θεοτόκος κρατεῖ εἰλητήριοιον μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς: *Δέησις· Κύριε ὁ Θεός· εἰσάκουσον τῆς φωνῆς τῆς δεήσεώς μου ὅτι ὑπὲρ τοῦ Κόσμου δέομαι.* Εἰς τὸ κάτω μέρος τοῦ ψηφιδωτοῦ εὐρίσκεται ἡ ἐπιγραφὴ: *«Δῶρον· ἀνθρώποις ἀπελπισθεῖς παρὰ δὲ τῆς σῆς δυνάμεως ζωοποιηθεῖς εὐχαριστῶν ἀναθέμην».* Ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν συνάγεται ὅτι τὸ μωσαϊκὸν τοῦτο ἐγένετο τῇ χορηγίᾳ Ἰαθέντος ἐν τῷ Ναῷ πιστοῦ, ἔνεκα δὲ τεχνικῶν λόγων χρονολογεῖται ὡς ἔργον τοῦ 10ου αἰῶνος. Ὁ δεξιὰ ἰστάμενος στρατιωτικὸς ἅγιος προσδιορίζεται ὡς ὁ Θεόδωρος ὁ στρατηλάτης, διότι ἀνευρέθησαν μετὰ τὴν πυρκαϊὰν χαράγματα, μαρτυροῦντα ὅτι ἐν τῷ Ναῷ τοῦ ἁγίου Δημητρίου ἐτιμῶντο καὶ ἡ Θεοτόκος καὶ ὁ ἅγιος Θεόδωρος. Τὸ μωσαϊκὸν εὐρίσκεται ἐπὶ τῆς νοτίας πλευρᾶς τῆς ἀριστερᾶς παραστάδος τοῦ Τέμπλου τοῦ Ναοῦ.

4) Ὁ Ἅγιος Δημήτριος καὶ τὰ παιδιά.

Εἰς τὸ μωσαϊκὸν τοῦτο παρίσταται ὁ Ἅγιος Δημήτριος δεόμενος ὑπὲρ τῶν ἰαθέντων πιθανώτατα τῇ μεσιτείᾳ του παιδίων εὐγενοῦς τινος, ὅστις καὶ ἐξώδευσε ἵνα ἐκτελεσθῇ ἡ εἰκὼν. Καὶ τὸ μωσαϊκὸν τοῦτο χρονολογεῖται ὡς ἔργον τοῦ 10ου αἰῶνος καὶ εὐρίσκεται ἐπὶ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς αὐτῆς παραστάδος τοῦ Τέμπλου τοῦ Ναοῦ.

Εἰς τὰ ἀντίγραφα τοῦ Φερεκείδου κατατάσσονται :

5) Ἄγγελος ἐκ τοῦ τρούλλου τοῦ Ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας Θεσσαλονίκης.

Ἔργον τοῦ τέλους τοῦ 10ου αἰῶνος μὲ ἀκριβῆς σχέδιον, ἔκφρασιν καὶ ὑπολογισμένας κινήσεις. Ὡς γνωστὸν, τὰ μωσαϊκὰ τοῦ τρούλλου τῆς Ἁγίας Σοφίας Θεσσαλονίκης εἶναι δύο ἐποχῶν : Ὁ ἐν τῷ κέντρῳ Χριστὸς εἶναι τοῦ 7ου αἰῶνος, οἱ δὲ κάτωθεν ἄγγελοι καὶ Ἀπόστολοι μετὰ τῆς Θεοτόκου, ἔργα τοῦ 10ου ἢ ἀρχῶν τοῦ 11ου αἰῶνος.

Β. ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΑΙ

Ἐκ τῶν ἀξιολογοτάτων τοιχογραφιῶν, αἵτινες κοσμοῦσι τὸ παρεκκλήσιον τοῦ Ἁγίου Εὐθυμίου (κεῖμενον δεξιὰ τοῦ Ἱεροῦ Βήματος τοῦ Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου), εἶναι δὲ ἔργα τοῦ ἔτους 1303, ἀντεγράφησαν :

1) Ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου (ὑπεράνω τῆς δυτικῆς θύρας τοῦ Παρακλησίου).

2) Μετάληψις τῶν Ἀποστόλων «Λάβετε φάγετε»...

3) Ἀνάστασις τοῦ Λαζάρου.

4) Ἡ βάπτισις τοῦ Χριστοῦ

5) Ἡ εἰς Ἄδου κάθοδος τοῦ Ἰησοῦ

6) Ἰησοῦς καὶ Σαμαρεῖτις

7) Ἰασις τοῦ Παραλυτικοῦ

8) Εἰκὼν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου

Ἄλλαι τοιχογραφίαι ἀντιγραφεῖσαι ὑπὸ τοῦ κ. Φερεκείδου εἶναι :

1) Ἅγιος Γεώργιος καὶ Ἅγιος Δημήτριος (ἔφιπποι).

Ἡ τοιχογραφία εὐρίσκεται εἰς τὸ Ν. Α. ἄκρον τοῦ δεξιοῦ πτερυγίου τοῦ Ναοῦ παρίστανται οἱ ἅγιοι Δημήτριος καὶ Γεώργιος ἔφιπποι καὶ

είναι ἡ μόνη εὐρεθεῖσα ἐν τῷ Ναῷ τῆς Θεσσαλονίκης εἰκὼν εἰς τὴν συνήθη μέχρι σήμερον παράστασιν τῶν ἁγίων. Ἡ τοιχογραφία ἀνάγεται εἰς τὸν 10ον αἰῶνα.

2) Παράστασις τοῦ ἀνθρωπίνου βίου.

Εὐρίσκεται ἐπὶ τῆς δυτικῆς παραστάδος τοῦ Τριβήλου τοῦ Νόρθηκος τοῦ Ναοῦ παρίσταται ὑψηλὰ δένδρον μὲ πυκνὸν φύλλωμα, ἐφ' οὗ ἔχει ἀναροιχηθῆ ἀνήρ φέρον λαϊκὸν ἔνδυμα καὶ ἔχων τὴν κεφαλὴν ἐστραμμένην πρὸς τὰ ἄνω, ἔνθα ἡ ἐπιγραφή: «**Ἡ γλυκύτης (τοῦ βίου)**». δράκοντες κατατρῶγουν τὸν κορμὸν τοῦ δένδρου. Ἐνωθεν αὐτῶν εὐρίσκεται ἡ ἐπιγραφή: «**Αἶμα— Χολή, Ἡμέρα— Νύξ**»· παρὰ τὴν ρίζαν δὲ τοῦ δένδρου ἕτερός δράκων μὲ ἀνοικτὸν στόμα (ὁ Ἄδης) καρδοκεῖ τὴν πτῶσιν τοῦ ἀμερίμωτος ἀπολαμβάνοντος τῆς γλυκύτητος τοῦ βίου ἀνδρός. Ἡ παράστασις εἶναι συμβολικὴ, εἰλημμένη ἐκ παραβολῆς περὶ τῶν ἀνθρωπίνων, ἥτις ἀναπτύσσεται εἰς τὸ θρησκευτικὸν μυστήριον περὶ Βαβυλῶν καὶ Ἰωάσαφ, ὅπερ ἀποδίδεται εἰς τὸ Δαμασκηνόν. Ἡ τοιχογραφία εἶναι ἔργον τῶν ἀρχῶν τοῦ 10οῦ αἰῶνος.

3) Εἰκὼν τοῦ Ἰησοῦ.

Ἡ εἰκὼν αὕτη εἶναι τμήμα τοιχογραφίας μὲ ἐπάλληλα στρώματα (πολλῶν δηλαδὴ ἐποχῶν ἀνανεώσεις τῶν τοιχογραφιῶν) καὶ εὐρίσκεται εἰς τὴν εἴσοδον τὴν φέρουσαν ἀπὸ τοῦ Ἱεροῦ Βήματος εἰς τὴν ἀνευρεθεῖσαν κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς Κρούπτην. Παρίσταται ὁ Χριστὸς καὶ κατὰ τὴν ἀριστερὰν γωνίαν καὶ ἐπὶ τοῦ κατωτέρου στρώματος νεανικὴ μορφή. Τοιχογραφία: ἡ μὲν τοῦ Χριστοῦ 14ου αἰῶνος, ἡ δὲ νεανικὴ μορφή 9ου αἰῶνος.

ΕΡΓΑ Ν. ΦΕΡΕΚΕΙΔΟΥ

ΤΟΠΕΙΑ, ΠΟΡΤΡΑΙΤΑ, ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΕΝΔΥΜΑΣΙΑΙ

- 1) Πυροβολικὸν ἐν πορείᾳ πρὸς τὴν Δοϊράνην.
- 2) Διήγησις πληγωμένου.
- 3) Πρόχειρος καταυλισμός.
- 4) Καταυλισμός τὴν νύκτα.
- 5) Φθινόπωρον στὴν Ζαγοράν.
- 6) Βουλιαγμένη.
- 7) Δύσις ἀπὸ Βουλιαγμένη.
- 8) Παρηγορίτισσα Ἄρτης.
- 9) Μετσοβίτισσα.
- 10) Θύελλα.
- 11) Τὸ Γράμμα τῆς Μάνας.
- 12) Ὁρτανσίεζ.
- 13) Ὁρτανσίεζ.
- 14) Δρόμος ἀπὸ Ζαγοράς.
- 15) Φθινόπωρον στὴν Κρήτη.
- 16) Τὸ Ἴτζεδίν.
- 17) Βελανιδιά.
- 18) Ποτάμι στὴ Μακεδονία.
- 19) Χαράδρα ἀπὸ Μετσόβου.
- 20) Κνωσσός. Τὸ ἀνάκτορον.
- 21) Κνωσσός μέρη τοῦ ἀνακτόρου.
- 22) Παραπόταμος Κρήτης.
- 23) Δάσος.
- 24) Ἐκβολαὶ τοῦ Πηγειοῦ.
- 25) Καταυλισμός ἀπὸ Μπαμπᾶ.
- 26) Τὸ Θέατρον τῆς Ἐπιδαύρου.
- 27) Ὁ Ψηλορίτης.
- 28) Καλλιρῆμι στὴ Ζαγορά.
- 29) Μετσοβίτισσα στὴν ἀνέμη.
- 30) Αὐλή στὴ Ζαγορά.
- 31) Ἀνάκτορον Κνωσσοῦ. — Αἴθουσα.
- 32) Αὐλή ἀπὸ Λιγουριό.
- 33) Καστανιές.
- 34) Ζαγορά, Τὸ σχολεῖον, ποῦ ἐσπούδασεν ὁ Ρήγας.
- 35) Σπῆτι Ζαγοράς.
- 36) Αἶγινα. Τὸ Κυβερνεῖον τοῦ Καποδίστρια.
- 37) Μέτσοβον.
- 38) Γραῖα Μετσόβου.
- 39) Λίμνη Βουλιαγμένης.
- 40) Πλυσταριὸν στὸ Μέτωπο.
- 41) Χορευτὸ Ζαγοράς.
- 42) Πεῦκο.
- 43) Ὁ δρόμος τῆς Ἐπιδαύρου.
- 44) Δύσις στὴ Βουλιαγμένη.
- 45) Βουλιαγμένη.
- 46) Δύσις.
- 47) Ἴτσ-Καλέ.
- 48) Ἐκκλησία τοῦ Λιγουριοῦ.
- 49) Κάμπος Λιγουριοῦ.
- 50) Αὐλή.
- 51) Ἅγιος Βασίλειος Ἄρτης.
- 52) Ὁ Ἄραχθος στὴν Δύσι.
- 53) Τοπεῖον.
- 54) Ἀρκάδι.
- 55) Δρόμος στὸ Ἴτζεδίν.
- 56) Τοπεῖον.
- 57) Δύσις.
- 58) Ρέθυμνον.
- 59) Ραράδικα.
- 60) Δρόμος.
- 61) Κοιμωμένη χορασίς.
- 62) Εὐκάλυπτοι.
- 63) Χαρουπιές.
- 64) Φθινόπωρο.
- 65) Τὸ Ἴμαρὲτ τῆς Ἄρτας.
- 66) Μετὰ τὴν βροχὴν.
- 67) Φρούριον Ἄρτης.
- 68) Ξεκούρασμα.
- 69) Ἠπειρώτισσα.
- 70) Τὸ Ἀρκάδι.
- 71) Βουλιαγμένη.
- 72) Εὐκάλυπτοι.
- 73) Ἀνήλιο Μετσόβου.
- 74) Λίμνη Τσάγεζι.
- 75) Τσάγεζι.

76) Δάσος.	96) Ἐπίδαυρος.
77) Σκόπελος.	97) Ἐπίδαυρος.
78) Ἄνδρος.	98) Θέατρον Ἐπιδαύρου.
79) Ὁ Ὀλυμπος ἀπὸ τὸ Τσάγεζι.	99) Ὁ Ἅγιος Μερζούριος.
80) Ἑλη.	100) Θέατρον Ἐπιδαύρου.
81) Ταχυδρομεῖον.	101) Αὐλὴ στὴν Αἴγινα.
82) Στολὴ γραιῖας τῆς Ζαγοράς.	102) Λίμνη Βουλιαγμένης.
83) Ξανθὴ τοῦ Μετσόβου.	103) Μονὴ Ζαβόρδας εἰς τὸν Ἀλιάκ- μονα.
84) Μετὰ τὸ συσσίτιον.	104) Τὰ φρούρια τῆς Σούδας.
85) Τὸ τζαμί τοῦ Μοναστηραίου.	105) Σκοπός.
86) Γαρυφαλλὰ.	106) Γάτα.
87) Τριαντάφυλλα.	107) Ἀγκαρόλου Κρήτης.
88) Ἄνδρος.	108) Ἀνατολή.
89) Κασσάνδρα.	109) Συσσίτιον στὸ Ἄμπρι.
90) Ψαθούρα.	110) Κωδόνια.
91) Κέα.	111) Στὸ καρτέρι
92) Λιθάρι.	112) Σαλπυγτῆς.
93) Φάσα Ἄνδρου.	113) Στὴ Βρύση.
94) Κέα.	
95) Μπουρτζι.	

114) Βουλ. ἀρχειῶν

